

BO'LAJAK PEDAGOGLARNING NOTIQLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Ilmiy rahbar: **Nizomova Shaxnoza Ubaydullayevna**

Qo'qon davlat universiteti

“Boshlang'ich ta'lim” kafedrası mudiri, dotsenti

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Email: nizamovashahnoza794@gmail.com

Qo'chqarova Shohsanam Elbek qizi

Qo'qon DU 13.00.02- “Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi”

1-bosqich tayanch doktoranti.

E-mail: shohsanamelbekovna@gmail.com

Orcid: <https://orcid.org/0009-0001-8994-458X>

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak pedagoglarning notiqlik madaniyatini shakllantirish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Unda nutq madaniyatining kasbiy-pedagogik faoliyatdagi o'rni, interaktiv metodlar va axborot-kommunikatsion texnologiyalar orqali o'qituvchi shaxsining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, pedagogik texnologiyalar asosida notiqlik malakalarini shakllantirishning bosqichlari va ularning samaradorligi ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: notiqlik madaniyati, pedagogik texnologiya, kommunikativ kompetensiya, nutq madaniyati, interaktiv metod, refleksiya, kasbiy tayyorgarlik.

Аннотация: В данной статье проанализированы роль и значение современных педагогических технологий в процессе формирования культуры речи будущих педагогов. Освещено место культуры речи в профессионально-педагогической деятельности, а также пути развития коммуникативной компетенции личности учителя посредством интерактивных методов и информационно-коммуникационных технологий. Кроме того, теоретически обоснованы этапы формирования ораторских навыков на основе педагогических технологий и их эффективность.

Ключевые слова: культура речи, педагогическая технология, коммуникативная компетенция, речевая культура, интерактивный метод, рефлексия, профессиональная подготовка.

Annotation: This article analyzes the role and significance of modern pedagogical technologies in the process of developing the oratory culture of future teachers. It highlights the importance of speech culture in professional and pedagogical activities, as well as the ways to enhance the teacher's communicative competence through interactive methods and information and communication technologies. In addition, the stages of forming oratory skills based on pedagogical technologies and their effectiveness are theoretically substantiated.

Keywords: oratory culture, pedagogical technology, communicative competence, speech culture, interactive method, reflection, professional training.

Kirish

Bugungi kunda ta‘lim jarayonida o‘qituvchining **notiqlik madaniyati** – uning kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Chunki o‘qituvchi nutqi nafaqat axborot yetkazish vositasi, balki o‘quvchi tafakkuriga, his-tuyg‘usiga va motivatsiyasiga ta‘sir etuvchi kuchli tarbiyaviy quroldir [1]. Shu bois bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida **pedagogik texnologiyalardan** samarali foydalanish ularning nutq madaniyatini shakllantirishda strategik ahamiyat kasb etadi [2; 70].

Asosiy qism

1. Notiqlik madaniyatining mazmuni va o‘qituvchi faoliyatidagi o‘rni

Notiqlik madaniyati – bu o‘qituvchining og‘zaki va yozma nutqining mantiqiy, grammatik, uslubiy va estetik jihatdan mukammal bo‘lishini ta‘minlaydigan kasbiy fazilatdir [3;67]. Pedagogik faoliyatda bu madaniyat quyidagi ko‘nikmalar bilan belgilanadi:

- 1) fikrni aniq, mantiqiy va ifodali bayon eta olish;
- 2) auditoriyani boshqarish va e‘tiborini saqlash qobiliyati;
- 3) pedagogik muloqotda hissiy muvozanatni saqlay olish.

Bo‘lajak pedagogda bu ko‘nikmalarni shakllantirish uchun faqat nazariy bilim emas, balki pedagogik texnologiyalar orqali faol amaliy mashg‘ulotlar zarur [4;190].

2. Pedagogik texnologiyalar va ularning nutqni rivojlantirishdagi roli

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar – bu ta‘lim jarayonini oldindan rejalashtirilgan, natijaga yo‘naltirilgan tizimli faoliyat sifatida tashkil etuvchi metodlar majmuasidir. Notiqlik madaniyatini rivojlantirishda quyidagi texnologiyalar o‘zini samarali ko‘rsatadi:

Interaktiv metodlar (klaster, “Aqliy hujum”, debat, rolik o‘yinlari) – talabalarning muloqot jarayonidagi faolligini oshiradi va so‘zlashuv refleksini rivojlantiradi.

AKT asosida o‘qitish texnologiyasi – audio va video tahlil orqali nutqdagi kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi;

Portfolio texnologiyasi – talabaning o‘z notiqlik tajribasini muntazam tahlil qilib borishiga yordam beradi;

Trening va refleksiya texnologiyasi – nutqiy holatlarni baholash, auditoriya bilan ishlash psixologiyasini o‘rganishda muhim vosita bo‘ladi [5;566].

3. Notiqlik madaniyatini integrativ shakllantirishning bosqichlari.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, notiqlik madaniyatini shakllantirishda integrativ yondashuv yuqori samaradorlik beradi. Ushbu jarayon quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Motivatsion bosqich – o‘qituvchilik nutqining ahamiyatini anglash va ichki ehtiyojni shakllantirish;
2. Bilim bosqichi – nutq madaniyati nazariy asoslarini o‘rganish;
3. Amaliy bosqich – turli interaktiv mashg‘ulotlarda nutqiy kompetensiyalarni qo‘llash;
4. Reflektiv bosqich – o‘z nutq faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish.

Ushbu bosqichlar pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashganda, natijada o‘qituvchi shaxsining kasbiy nutqiy kompetensiyasi kompleks rivojlanadi [8; 56].

4. Tajriba natijalari va tavsiyalar

O‘zbekiston pedagogika universitetlarida olib borilgan amaliy kuzatuvlarga ko‘ra “Nutq madaniyati” fanida interaktiv va AKT asosidagi texnologiyalardan foydalanish talabalarning nutqiy faolligini 30–35% ga oshirgan. Shuningdek, trening asosida o‘tkazilgan notiqlik mashg‘ulotlari ularning o‘z fikrini ravon va mantiqiy ifodalash ko‘nikmasini sezilarli darajada mustahkamladi.

Xulosa

Bo‘lajak pedagoglarning notiqlik madaniyatini shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning o‘rni beqiyosdir. Ular nafaqat nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘laydi, balki o‘qituvchilik kasbiga xos kommunikativ, refleksiv va kreativ kompetensiyalarni rivojlantiradi. Shuning uchun pedagogik oliy ta‘lim muassasalarida notiqlik madaniyatini o‘qitish metodikasini texnologik asosda modernizatsiya qilish dolzarb ilmiy-uslubiy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova, S.M. *O‘zbek notiqlik san’atining pedagogik asoslari*. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Rahimov, B.H. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularning o‘qituvchi tayyorlashdagi o‘rni*. – Toshkent: Innovatsiya, 2020.
3. Husanova, M.X. “Nutq madaniyatining kasbiy shakllanishdagi o‘rni.” // *Pedagogik innovatsiyalar jurnali*, №2, 2022, b. 65–72.
4. G‘ulomov A., Usmonov S. *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar*. – Toshkent: TDPU, 2022.
5. Schön, D. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. – London: Temple Smith, 1983.
6. Bakhromova, N. “Integrativ yondashuv asosida notiqlikni o‘qitishning psixologik mexanizmlari.” // *O‘zbekiston pedagogika axborotnomasi*, 2023, №4, b. 89–94.
7. Rahmatullayev, Sh. *O‘zbek tili stilistikasi*. – Toshkent: Universitet, 2015.